

ТИББИЙ МУАССАСАЛАРДА ЭТИКА ВА ЭСТЕТИКА МАСАЛАЛАРИ

Болтаев Нодиржон Абдусаломович

Каландарова Раиса Якупбаевна

Эшмуротов Гулом Мухторович

¹Тиббиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Навоий давлат университети Табиий фанлар ва тиббиёт факультети Клиник фанлар кафедраси доценти. Навоий шаҳри, Ўзбекистон. 210100

²Навоий давлат университети Табиий фанлар ва тиббиёт факультети Клиник фанлар кафедраси ўқитувчиси. Навоий шаҳри, Ўзбекистон. 210100

³Навоий давлат университети Табиий фанлар ва тиббиёт факультети Клиник фанлар кафедраси ўқитувчиси. Навоий шаҳри, Ўзбекистон. 210100

КИРИШ

Тиббий муассаса — фақат даволаш маркази эмас, балки инсон саломатлиги, руҳияти ва кадр-қиммати ҳимоя қилинадиган муқаддас маскандир. Шунинг учун бу ердаги ҳар бир жиҳат — шифокорнинг ахлоқий маданияти (этика)дан тортиб, муҳитнинг кўркамлиги ва тозалиги (эстетика) гача — беморнинг соғломланиш жараёнига таъсир этади.

Этика ва эстетика тиббий муассасада бир-бири билан узвий боғлиқ бўлиб, шифокор ва бемор ўртасидаги ишонч, муҳитдаги руҳий барқарорлик ва хизмат кўрсатиш маданиятини белгилайди. Шу сабабли бу масалаларни илмий асосда ўрганиш тиббиёт амалиётида муҳим аҳамият касб этади.

1. Тиббий этика тушунчаси ва унинг аҳамияти

Этика (грекча *ethos* — одат, хулқ-атвор) — инсон фаолиятида ахлоқий меъёрлар, бурч ва виждон қоидаларини ўрганувчи фан.

Тиббий этика эса — тиббий ходимнинг бемор, ҳамкасблар, жамият ва давлат олдидаги ахлоқий масъулиятини белгилайдиган қоидалар тизимидир.

Тиббий этиканинг асосий тамойиллари қуйидагилар ҳисобланади:

1. Инсонпарварлик ва меҳр-шафқат – шифокор ҳар бир беморга инсон сифатида муносабатда бўлиши лозим;

2. Ҳурмат ва ишонч – беморнинг шахсий кадр-қиммати ва ҳуқуқларига ҳурмат;

3. Тиббий сирни сақлаш – бемор ҳақидаги маълумотларни махфий сақлаш бурчи;

4. Одиллик ва холислик – шифокор ҳар қандай ҳолатда ҳам адолат тамойилига амал қилиши шарт;

5. Масъулият ва виждон – ҳар бир қарор шифокор виждони ва билим доирасида қабул қилиниши лозим.

Бу принциплар тиббий деонтологиянинг ҳам асосий қисмини ташкил этади. Ахлоқий меъёрларга риоя этиш нафақат касбий бурч, балки жамият ишончи ва тиббий муассаса нуфузининг кафолатидир.

2. Тиббий эстетика тушунчаси ва унинг роли

Эстетика (грекча *aisthetikos* — ҳис этиш, гўзалликни идрок қилиш) — гўзаллик ва нафосат тўғрисидаги таълимотдир.

Тиббий эстетика эса тиббий муҳитнинг ташқи кўриниши, гигиеник тозалиги, ходимлар кийиниш маданияти, жойнинг ранговий ва руҳий таъсири орқали беморга ижобий таъсир кўрсатишни назарда тутди.

Тиббий муассасада эстетика қуйидаги жиҳатларда намоён бўлади:

1. Муҳит тозалиги ва тартиб — палата, қабул хонаси, операцион зал тозалиги беморнинг руҳий ҳолатига ҳам таъсир қилади;

2. Интерьер ва ранглар уйғунлиги — паст тондаги, тинчлантирувчи ранглар беморларда стрессни камайтиради;

3. Тиббий ходимларнинг ташқи кўриниши — озода, пок кийим, соф қиёфа шифокор ҳақида ижобий таассурот уйғотади;

4. Мулоқот маданияти ва муомала эстетикаси — сўз, овоз, юз ифодаси орқали ҳам шифокор беморга ором бағишлайди.

Эстетика тиббий муассасада руҳий барқарорлик ва ишонч муҳитини яратади. Бу жиҳатлар беморнинг тикланиш суръатига, ҳатто физиологик ҳолатига таъсир кўрсатиши илмий жиҳатдан исботланган.

3. Ибн Сино асарларида тиббий этика ва эстетика

Шарқ тиббиётининг буюк намояндаларидан бири — Абу Али ибн Сино (Авиценна) — тиббий ахлоқ ва нафосат ҳақида илк назарий фикрлар билдирган олимдир. Унинг “Ал-Қонун фи-т-тиб” асари нафақат тиббиёт илмининг асосий манбаи, балки шифокор этикаси учун ҳам қимматли қўлланма ҳисобланади.

Ибн Сино шундай ёзади:

“Шифокорнинг бурчи — соғломликни сақлаш ва йўқолганини тиклаш; бу ишда у илм, тажриба ва виждонни бирлаштирмоғи лозим.”

(“Ал-Қонун фи-т-тиб”)

Бошқа жойда у таъкидлайди:

“Беморга ором ва умид бағишла, чунки руҳнинг тинчлиги танни ҳам соғлом қилади.”

Бу фикрлар шифокорнинг ахлоқий юксаклиги ва гўзал муомаласи (эстетик таъсир) беморнинг шифо топишига ёрдам бериши мумкинлигини кўрсатади.

Шунингдек, Ибн Сино шифокорнинг ташқи кўриниши, тозалиги, мулойимлиги ҳақида ҳам ёзган. Унингча, “бемор шифокорни кўриб

хузурланиши керак”, яъни тиббий эстетика ҳам шифо жараёнининг бир қисми ҳисобланади.

4. Замонавий тиббий муассасаларда этика ва эстетика масалалари

4.1. Этик муаммолар

Бугунги кунда тиббий муассасаларда этикага оид бир қатор муаммолар мавжуд:

- беморнинг шахсий маълумотларини ҳимоя қилиш (махфийлик);
- “информированное согласие” – беморни хабардор қилиш ва унинг розилигини олиш;
- тиббий ходимнинг мулоқот маданиятида камчиликлар;
- беморга нисбатан руҳий босим ёки бефарқлик ҳолатлари.

Бу муаммолар шифокор ахлоқий савиясини ошириш, деонтология фанини чуқур ўқитиш орқали ҳал этилади.

4.2. Эстетик муаммолар

• Қатор давлат муассасаларида дизайн, ёритиш, тозалик ва қулай муҳитга етарлича эътибор берилмайди;

• Палаталарнинг ранговий уйғунлиги ва безак элементлари етишмайди;

• Тиббий ходимларнинг ташқи кўринишида ягона эстетик стандартлар сақланмайди.

Бу жиҳатлар ҳам беморнинг психологик ҳолатига салбий таъсир кўрсатади. Замонавий психология тадқиқотлари кўрсатганидек, инсоннинг соғломланиш жараёнида муҳит таъсири 20–30% гача аҳамият касб этади.

5. Ҳаётий мисоллар

• Мисол 1. Ҳозирги замонавий хусусий клиникаларда интерьер дизайн, ранглар, ёритиш ва фон мусикаси орқали беморда хотиржамлик ва ишонч уйғотиш амалиёти йўлга қўйилган. Бу эстетика орқали психологик терапия ҳисобланади.

• Мисол 2. Давлат касалхонасидаги бир шифокор беморга нисбатан бефарқ муомалада бўлганида, беморнинг руҳий ҳолати ёмонлашган, даволаш жараёни секинлашган. Кейин эътиборли ва мулойим муносабат орқали натижа анча яхшиланган. Бу ҳолат этиканинг аҳамиятини кўрсатади.

• Мисол 3. Операцион залдаги ёритиш ва ҳаво тозаллиги меъёрга мослаштирилганда, ҳам шифокор, ҳам бемор учун қулай муҳит яратилиб, асоратлар сони камайган.

6. Таклиф ва тавсиялар

1. Барча тиббий муассасаларда этика ва эстетика бўйича ички стандартлар ишлаб чиқилиши керак;

2. Тиббий ходимлар тайёргарлигида “Тиббий этика ва эстетика” фанини мажбурий курс сифатида жорий этиш лозим;

3. Беморлар билан мулоқот маданияти, ташқи кўриниш ва иш жойи маданияти бўйича мунтазам семинарлар ўтказиш;

4. Тиббий биноларда ранг психологияси, ёритиш, атроф муҳит муסיқа терапияси каби усулларни кенг жорий этиш;

5. Эстетик муҳитни яратиш орқали беморнинг руҳий барқарорлигини таъминлашга давлат сиёсати даражасида эътибор бериш.

ХУЛОСА

Тиббий муассасаларда этика ва эстетика — фақат безак ёки одоб масаласи эмас, балки шифо жараёнининг ажралмас қисми ҳисобланади.

Этика шифокорнинг виждонли, меҳр-шафқатли ва масъулиятли бўлишини таъминласа, эстетика беморнинг руҳий ҳолатига ижобий таъсир кўрсатади.

Ибн Сино таъкидлаганидек, “руҳнинг оромлиги танни соғлом қилади.” Шунинг учун тиббий муассасада ахлоқий ва гўзал муҳитни таъминлаш — замонавий тиббиётнинг муҳим вазифаларидан биридир.